

ЧОРНОБИЛЬСЬКА КАТАСТРОФА: ІСТОРИЧНІ ВИМІРИ ТА СУЧАСНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ (ДО 40-РІЧЧЯ АВАРІЇ): КРУГЛИЙ СТІЛ В ІНСТИТУТІ ІСТОРИЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

Чорнобильська катастрофа належить до тих сюжетів новітньої історії України, що давно вийшли за межі реконструкції самої події 1986 р. й сьогодні охоплюють ширше коло проблем — від інституційної історії та соціальних трансформацій до пам'яті, культурної спадщини й локального досвіду. Саме таку оптику засвідчив круглий стіл «Чорнобильська катастрофа: історичні виміри та сучасні інтерпретації (до 40-річчя аварії)», що відбувся 14 квітня 2026 р. в Інституті історії України НАН України. Захід об'єднав співробітників Інституту, науковців з інших установ і фахівців, дотичних до чорнобильської проблематики в її прикладному вимірі, поєднавши академічні та практичні підходи до вивчення наслідків аварії на ЧАЕС. Його робота відбувалася у змішаному форматі — у залі засідань Інституту та онлайн.

Круглий стіл відкрив *Валерій Смолий*, академік НАН України, директор Інституту історії України НАН України, який наголосив на незмінній науковій актуальності чорнобильської тематики та нагадав про внесок Інституту в її розроблення, зокрема завдяки дослідженням *Наталії Барановської*.

Тема «Чорнобиль як сучасний виклик» окреслила сучасну рамку осмислення катастрофи. *Віктор Даниленко* наголосив на значному дослідницькому потенціалі чорнобильської проблематики та перспективах її подальшого вивчення. *Алла Киридон* акцентувала на тому, що пам'ять про Чорнобиль функціонує як динамічний елемент сучасного соціокультурного дискурсу й у контексті російсько-української війни набуває нових значень. *Вікторія Юхименко*, аналізуючи окупацію зони від-

Цитування: Смольницька М., Юсов С. Чорнобильська катастрофа: історичні виміри та сучасні інтерпретації (до 40-річчя аварії): круглий стіл в Інституті історії України НАН України. *Український історичний журнал*. 2026. № 3 (588). С. 231—233.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

чуження в лютому — березні 2022 р., показала, як чорнобильська проблематика повернулася в поле актуальної історії та безпекових загроз.

Інституційний вимір катастрофи було представлено як кризу не лише управління, а й знання: мовилося про те, як радянська система виробляла, фільтрувала й інтерпретувала інформацію про події 1986 р. та як саме ці механізми впливали на ухвалення рішень. У виступах *Святослава Юсова*, *Юрія Латвиша* та заявлених темах *Олега Бажана*, *Святослава Даниленка* порушувалися питання кризового інформаційного менеджменту під час аварії, діяльності оперативно-слідчої групи КДБ УРСР, становища педагогів між інформуванням, відповідальністю та невідзначеністю, а також мемуарного осмислення Чорнобиля радянськими державно-партійними діячами. У такому поєднанні інституційна історія катастрофи поставала не лише як історія дій і структур, а як історія знання, його обмежень і його впливу на практики реагування.

Соціальні, політичні та психологічні наслідки Чорнобильської катастрофи було представлено як простір тривалих суспільних трансформацій — від державної політики та соціального захисту до локальних криз, суспільних настроїв і досвіду окремих груп. *Олег Насвіт* і *Сергій Падалка* зосередили увагу на політиці подолання наслідків аварії, проблемах її реалізації та місці чорнобильської спільноти в соціальній структурі України. Соціально-психологічний вимір катастрофи було окреслено через аналіз зростання есхатологічних очікувань, розщеплення сільського соціуму та соціального розпаду уражених територій, а також становища дітей в інституційних закладах після аварії. У цих сюжетах *Петро Бондарчук*, *Василь Марочко* та *Ірина Безлюдна* привертають увагу до тривалої дії катастрофи на суспільство. *Єгор Браїлян* і *Сергій Мирний* у своїх виступах порушили ширші політичні та публічні резонанси Чорнобиля — від його ролі в громадсько-політичній активності української діаспори до дискусії про суспільні спроможності й довготривалі ефекти, сформовані в досвіді переживання катастрофи.

У межах теми «Простір, досвід і культура Чорнобиля» були охоплені питання про те, як чорнобильська катастрофа постає у вимірах спадщини, пам'яті, публічного представлення та індивідуального досвіду. Тетяна Катаргіна представила Чорнобильську зону відчуження як простір багатозарової історико-культурної спадщини, що охоплює не лише пам'ятки, пов'язані з аварією, а й ширший археологічний, сакральний, меморіальний і техногенний пласт. *Сергій Мирний* і *Ярослав Ємельяненко* звернулися до перспектив міжнародного визнання чорнобильських об'єктів та їх включення до Списку Світової культурної спадщини ЮНЕСКО. У виступі *Тетяни Привалко* акцент було зроблено на усній історії як важливому джерелі пам'яті про катастрофу та способі критичного переосмислення офіційного радянського наративу, тоді як *Мирослава Смольницька* запропонувала читати Чорнобиль поза межами макроісторії — через усну пам'ять, локальні знання, сільський досвід і втрату життєвого світу.

Тема пам'яті та комеморативних практик зосередила увагу дослідників на способах меморіалізації Чорнобильської катастрофи, суспільній рефлексії над нею та боротьбі за право на пам'ять у пострадянській Україні. У виступах *Світлани Ма-*

ховської, Тимофія Кириленка та Олександра Андрущука та заявленій темі Руслани Маньковської йшлося про усну історію та меморіалізацію Чорнобильської зони в контексті 1986 та 2022 рр., український досвід суспільного осмислення катастрофи, напруження між інституційними та низовими комеморативними практиками, а також еволюцію форм вшанування роковин аварії — від несанкціонованих мітингів до міжнародного дня пам'яті. Водночас обговорення увиразнило й методологічний вимір цієї проблематики: розширення дослідницьких горизонтів у сфері пам'яті й комеморації супроводжується ризиком тривіалізації трагедії та потребує особливої уважності до способів її публічного представлення.

Окремо варто відзначити поєднання національного та міжнародного вимірів проблематики. З одного боку, значна частина виступів була зосереджена на українському досвіді — соціальних наслідках катастрофи, трансформаціях суспільства та формуванні практик пам'яті. З іншого — програма акцентувала вихід за межі національного контексту не лише через аналіз діяльності української діаспори, порівняльні студії та обговорення можливостей включення об'єктів Чорнобильської зони до Списку Світової спадщини ЮНЕСКО, а й на методологічному рівні — через пошук таких аналітичних підходів, які дозволяють вводити український матеріал у міжнародні дискусії про пам'ять, довілля, локальне знання, нерівність у доступі до інформації та тривалу післядію катастроф. У цьому сенсі Чорнобиль поставав не лише як елемент національної історії та пам'яті, а як частина міжнародного дослідницького поля.

Отже, уже на рівні концепції, структури програми та способу побудови дискусії круглий стіл переконливо втілює закладену в назві ідею поєднання історичних вимірів і сучасних інтерпретацій, продемонструвавши багатовимірність Чорнобильської катастрофи як об'єкта дослідження, простору пам'яті та чинника сучасного суспільного розвитку. Представлені доповіді засвідчили, що чорнобильська тематика й надалі зберігає значний дослідницький потенціал і відкриває простір для нових джерельних підходів, міждисциплінарного діалогу та міжнародного наукового осмислення.

З програмою круглого столу «Чорнобильська катастрофа: історичні виміри та сучасні інтерпретації (до 40-річчя аварії)» можна ознайомитися на фейсбук-сторінці Інституту історії України НАН України. За підсумками заходу планується видання збірника матеріалів.

Надійшла / Received 21.04.2026

Мирослава СМОЛЬНИЦЬКА

Інститут історії України НАН України (Київ, Україна)

Myroslava SMOLNITSKA

Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Святослав ЮСОВ

Інститут історії України НАН України (Київ, Україна)

Sviatoslav YUSOV

Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)